

Ален Бобров

ПРОПАГАНДА 2023

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ
ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Харків
«Фоліо»
2023

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

КОМУНІКАЦІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

ЗАМІСТЬ ВСТУПНОГО СЛОВА

24 лютого 2022 року Росія завдала підступних ударів. Я прокинувся через глухі звуки. Разом із вибухами в конвульсіях бився телефон. Безмежна кількість повідомлень сипалася в чаті комунікаційників одного з найбільших відомств країни сектору безпеки та оборони.

«Вторгнення почалося. Щойно були удари ракет по центрах військового управління, аеродромах, військових складах...» — увірвалося перше повідомлення того, хто раніше за всіх дізнався про події.

Треба включатися в роботу й відправити рідних у безпечне місце. Повідомлення продовжували сипатися, наче черга з кулемета. А в голові — невідступне запитання: невже почалася війна? По більшій частині території країни відбувалося широкомасштабне вторгнення.

«Всім ставити в себе на сайти інформацію! Обов'язково — з перекладом на англійську!» — лунало в чаті.

Неважливо, знаєш ти англійську чи ні, треба було хутко перекладати інформацію, навіть через онлайн перекладачі. На добір синонімів, метафоричність висловів, на що раніше звертали увагу, тепер не зважали. Головне — оперативне інформування. Це журналістика вимагає точності, а пропаганді потрібна швидкість.

За декілька хвилин з'явилися перші повідомлення в соціальних мережах:

«Державний кордон України піддався атаці російських військ з боку РФ та РБ. Близько 05:00 державний кордон України на ділянці з Російською Федерацією піддався атаці з боку російських військ, що підтримуються Білоруссю. Атаки на прикордонні підрозділи, прикордонні наряди та пункти пропуску відбуваються із застосуванням артилерії, важкої техніки та стрілецької зброї. Це відбувається в межах Луганської, Сумської, Харківської, Чернігівської та Житомирської областей. Крім того, атака відбувається з ТОВ АР Крим. Фіксується робота диверсійно-розвідувальних груп противника. Залежно від ситуації на ділянках кордону прикордонники разом зі Збройними Силами України та Національною гвардією України ведуть вогонь по ворогу.

Щодо поранень серед охоронців кордону інформація уточнюється».

Ворог ліз в Україну звідусіль. Масштаби «стрибаючого мангуста» ускладнювали комунікацію. Наче гірська річка під час паводка, інформація неслася до наших структурних підрозділів. У цьому потоці сипалися повідомлення про все нові порушення звичаїв війни. Виокремити щось головне було важко, бо важливим було все.

Тим часом люди, наче спрагли, ковтали всі повідомлення, які з'являлися щохвилини. Новинарі із спринтерською швидкістю повідомляли про масштаби вторгнення, наче щоразу влучаючи в ціль, а ціль — це наша свідомість. Бам, бам, бам, кожне слово змушувало все з більшою цікавістю припадати до екранів.

«Україна під ударом, але наші Збройні Сили активно чинять опір росіянам...» — бам, бам, бам.

Я визирнув у вікно й побачив, як сусіди чимдуж пакують свої валізи в машини й рушають у невідомому напрямку. Поряд із банкоматами вишикувалися довжелезні черги з охочих зняти залишки готівки. Усі світлофори своїм жовтим світлом слухняно підігравали пригніченій атмосфері спустошених вулиць. На аварійці стояли два авто, а поруч із ними водії марно очікували, що їхнє ДТП приїдуть оформлювати патрульні, — усі були залучені в значно важливіших справах.

У цей момент звуки вибухів, що доносилися з динаміків телевізора, відволікли мене. Бах, ба-бах, нова порція новин.

«Уражаються військові об'єкти й у зв'язку з цим можлива загроза для цивільного населення...» — бах.

У перші години конфлікту соціальні мережі ніби відійшли на другий план. Телевізор став кращим другом-інформатором, а радіо в машинах, що застигли на виїздах із міста, не замовкало. Але лише на перші години. Адже, як свідчать соціологічні опитування проведенні Київським міжнародним інститутом соціології, більшість українців (59 %) в умовах війни дізнаються новини із соцмереж, і 41 % з цього числа припадає на Telegram.

Під час широкомасштабного вторгнення спроби населення відвідати сайти офіційних відомств були приречені. Сайти не витримали потужної кібератаки.

Приблизно о 10-й ранку служби новин набрали першу порцію інформації. Журналісти знаходили в мережі все нові відео очевидців влучень ракет чи обстрілів. Цей контент обов'язково демонстрували по телебаченню. Наявна інформація наповнювалася все новими подробицями вторгнення, які також озвучували. Саме тому ми отримали ефір, у якому переважали виключно негативні новини. Для нашої пропаганди розповіді про підступність ворога, його

безжальність, демонстрація його справжніх намірів, інформація про втрати з української сторони та масштаби наступу ворожих військ необхідні. Але вони, наче отрута, крапля за краплею негативно діють на бойовий дух народу. Здавалося, що країна не зможе відбити таку ворожу навалу. Здавалося, що країні настав кінець. Як із такої ситуації вийти — не було розуміння.

Відомство, в якому я був залучений до роботи, готувалося до війни з вечора, тому під час активної фази конфлікту на більшій частині території країни швидко віднайшлися в архівах «воєнізовані» відео, які створювали напередодні. В цих відео наші правоохоронці під потужну музику демонстрували свою міць, характер та силу під час планових військових навчань, які відбулися за декілька тижнів до вторгнення. Такі відео підбадьорювали українців майже з перших годин. Раніше також були підготовлені й інструкції, які пояснювали, що робити в критичних ситуаціях чи під час артобстрілу.

Головне завдання комунікації в надзвичайних ситуаціях — проінформувати суспільство з метою впливу на нього, задля зміни поведінкових моделей, щоб люди діяли самотужки найбезпечнішим чином для себе.

Однак вкрай важливим залишалось контролювати вихід негативної інформації. Мова про дозованість її надання, що згодом і сталося.

Під час найактивніших бойових дій розумієш, що пропаганда не терпить правди. Правда стає витканою з брехні та ллється звідусіль. Правда стає важливою лише як додаткова можливість впливу. Правда, якщо й має бути, то лише нашою.

Доки Україна формувала свою правду, ворог мав перевагу. У несформоване ставлення своїх громадян до подій, які ми іменували війною, він вкинув назву всього, що відбувається, — «спеціальна воєнна операція». Ворог почав, наче з тіста, ліпити громадську думку з перших повідомлень глави російської держави. Така наступальна ідеологічна диверсія створила установки сприйняття російської і несприйняття української пропаганди та критичного ставлення до неї.

О 05:30 за московським часом державні російські телеканали транслювали їхнього президента, який оголосив про початок «спеціальної воєнної операції», представивши у своїй хворобливій уяві це вторгнення як «денацифікацію» України, заявивши про «геноцид» на Донбасі. Як контрпропаганду Офіс Президента представив незаперечний факт, що родичі президента України, яку взялися «денацифікувати», були жертвами Голокосту.

Пізніше глава МЗС окупантів Сергій Лавров вдався до іншої контртези й заявив, що Адольф Гітлер мав

єврейську кров, а найзатятіші антисеміти, як правило, — євреї. Ізраїль обурився через такі заяви.

*«Він (президент Володимир Зеленський. — А. Б.) висуває аргумент: яка може бути нацифікація, якщо він єврей. Можу помилитися, але Гітлер теж мав єврейську кров. Це абсолютно нічого не означає. Мудрий єврейський народ каже, що **найзапекліші антисеміти, як правило, євреї**. «У сім'ї не без виродка», як у нас кажуть» (02.05.2022).*

Враховуючи, що від початку широкомасштабного вторгнення в Україну не було сформованої чіткої системи пропаганди або вона працювала погано, на відміну від ворожої, ми втратили цінний час. Згодом все ж жовто-блакитна пропаганда отримала системність і її злагодженість навіть можна буде простежувати.

Наприклад, уже через декілька днів війни в голів військових адміністрацій з'явилися власні телеграм-канали, а соціальні мережі місцевих суб'єктів владних повноважень та їхні телеграм-канали почали як один публікувати повідомлення від військового та військово-політичного керівництва держави.

Решта онлайн-ЗМІ також перебували в найтіснішій співпраці з представниками Офісу Президента. Це не буде воєнною цензурою, схожою на ту, яку застосовувала Росія, але те, що вони мовитимуть скоординовано, було цілком очевидно. ЗМІ радше будуть направлені на копіювання повідомлень і їхню екс-

прес-публікацію, аніж на перевірку фактів. Усі вони доповнювали свій контент класичними ідеями перекладання провини на ворога за початок війни й за те, що мирному народу доводиться брати зброю в руки, чим допомагали подолати психологічне несприйняття війни суспільством.

До війни урядовці й навіть президент робили спроби запевнити громадськість у тому, що все гаразд і можна будувати плани на літо. Указом від 14 лютого 2022 президент Володимир Зеленський призначив на 16 лютого нове свято — День єднання. І в цьому контексті, за вісім днів до початку війни, українські телеканали навіть об'єдналися для спільного марафону, зазначивши, що таке об'єднання важливе, як сказав міністр культури та інформаційної політики Олександр Ткаченко, бо *«говоритимуть на тему єднання та на тему наративів, які нашу країну допомагають об'єднувати»*. Хто б міг подумати, що ця репетиція не буде суцільним піаром влади, як її називали в мережі критики, а дійсно допоможе скоординувати зусилля й відпрацювати злагодженість, яка згодом, можливо, й допомогла швидко об'єднатися та почати спільний ефір довкола найбільшої загрози із часів незалежності України.

Офіційні відомства почали щогодини публікувати оперативні зведення. З'являлися регулярні звернення президента. Усі, хто давав інтерв'ю для ЗМІ, просили не панікувати. Але здається, що теза про необхідність

заспокоїтися лише більше бентежила й спонукала до хвилювання, адже після ударів по військових об'єктах в оперативних зведеннях з'явилася інформація про людські втрати. Наприклад, повідомлення одного з відомств станом на 9-ту ранку 24 лютого:

«У Конопотському районі під обстріл потрапив автомобіль, унаслідок чого постраждала жінка з дитиною. О 08:36 в Одеській області в місті Подільську ВЧ 0173 бомбардування, 6 — загинув, 7 поранено, 19 безвісти зниклі. О 08:38 у місті Маріуполі Донецької області унаслідок обстрілу одна людина загинула, двоє поранено. У місті Кривий Ріг Дніпропетровської області — три удари по складах 17 танкової бригади, позиція бойового чергування 4608 Краснопілля, удар з БПЛА. Розбомбили міст через річку Інгулець».

Звичайно, цю інформацію залюбки забирали ЗМІ і за старою звичкою «смакували» нею. Саме в ці моменти з'явилися перші грані пропаганди. Нам доведеться оборонятися. Жертва — ми, на нас напали й не залишили вибору, примусивши до війни.

Тимчасом ворожа пропаганда Міністерства оборони РФ запевняла, що цивільному населенню України нічого не загрожує, а жертва насправді — Росія, якій не залишили вибору. Разом із російською брехнею летіли ракети не лише у військові об'єкти, а й у будинки, де мешкало мирне населення. Кількість